

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ČETVRTI ODJEL

ODLUKA

Aplikacija br. 47063/08
Munira MUJKANOVIĆ i drugi protiv Bosne i Hercegovine
i 5 drugih aplikacija
(vidi listu u prilogu)

Evropski sud za ljudska prava (Četvrti odjel), zasjedajući dana 3.06.2014.
godine kao vijeće u sljedećem sastavu:

Ineta Ziemele, *predsjednica*,

Päivi Hirvelä,

George Nicolaou,

Ledi Bianku,

Nona Tsotsoria,

Paul Mahoney,

Krzysztof Wojtyczek, *sudije*,

i Fatoş Aracı, *zamjenica registrara odjela*,

Faris Vehabović, sudija izabran iz Bosne i Hercegovine, nije mogao učestvovati u radu na ovom predmetu (pravilo 28). Vlada je stoga imenovala Nonu Tsotsoriu, sutkinju izabranu iz Gruzije, kao zamjenu (u skladu sa članom 26. stav 4. Konvencije i pravilom 29).

Povodom navedenih aplikacija podnesenih 23.09.2008. godine, imajući u vidu izjašnjenja tužene države, kao i izjašnjenja podnesena kao odgovor na njih od strane aplikanata,

uzimajući u obzir komentare organizacije „Redress Trust“ i Svjetske organizacije protiv mučenja,

nakon vijećanja, odlučio je kako slijedi:

ČINJENICE

1. Aplikanti, gđa Munira Mujkanović, gđa Asima Memić, g. Vehidin Elezović, g. Muharem Elezović, gđa Naila Bajrić i gđa Sabiha Huskanović državljani su Bosne i Hercegovine, rođeni 1964, 1938, 1974, 1943, 1945 i 1965. godine, prema gore navedenom redoslijedu imena. Oni žive u

različitim mjestima u blizini grada Prijedora. Aplikante je zastupala neprofitna organizacija TRIAL (*Track Impunity Always*) sa sjedištem u Ženevi. Četvoro ih je dobilo pravnu pomoć.

2. Vladu Bosne i Hercegovine („Vlada“) zastupala je zamjenica zastupnice Vlade, gđa Z. Ibrahimović.

A. Okolnosti predmeta

3. Činjenice ovog predmeta, kako su ih predočile strane u postupku, mogu se sažeti na sljedeći način.

1. Relevantna pozadina

4. Nakon što je proglasila svoju neovisnost, dana 6.03.1992. godine, u Bosni i Hercegovini je otpočeo brutalan rat. Po svemu sudeći više od 100.000 ljudi je izgubilo život, a više od 2.000.000 ljudi je raseljeno tokom ovoga rata. Procjenjuje se da je nestalo oko 30.000 ljudi, a oko jedna četvrtina njih se još uvijek vode kao nestali. Sukob je okončan 14.12.1995. godine kada je stupio na snagu Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini. Prema ovom sporazumu, Bosna i Hercegovina se sastoji od dva entiteta, Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske.

5. Reagirajući na zločine koji su se tada činili u Bosni i Hercegovini, dana 25.05.1993. godine, Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda donijelo je Rezoluciju 827. kojom je osnovan Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju („MKSJ“), sa sjedištem u Hagu. Više od 70 osoba već je osuđeno, a postupci se još uvijek vode za 20 optuženih. U periodu od februara 1996. do oktobra 2004. godine, domaća tužiteljstva u Bosni i Hercegovini bila su obavezna podnositi svoje predmete MKSJ-u na pregled; niko nije mogao biti uhapšen zbog sumnje da je počinio ratni zločin ako prethodno Tužiteljstvo MKSJ-a nije dobilo spis predmeta i utvrdilo da on sadrži uvjerljive optužbe (procedura „Pravila puta“). Nadalje, MKSJ je imao primat u odnosu na domaće sudove i mogao je preuzeti istragu i suđenje u bilo kojoj fazi postupka u interesu međunarodne pravde. Kao dio strategije okončanja rada MKSJ-a, početkom 2005. godine osnovan je Odjel za ratne zločine u okviru Suda Bosne i Hercegovine („Državni sud“) koji je dobio primat u odnosu na druge sudove u Bosni i Hercegovini u pogledu procesuiranja ratnih zločina (za informacije o tom sudu i njegovoj nadležnosti za predmete ratnih zločina vidi *Maktouf i Damjanović protiv Bosne i Hercegovine* [GC], br. 2312/08 i 34179/08, tačke 34-40, ESLJP 2013). Državni sud je pravomoćno osudio više od 100 osoba.

6. Nadalje, Međunarodna komisija za nestale osobe („ICMP“) osnovana je 1996. godine na inicijativu predsjednika Sjedinjenih Američkih Država, Billa Clintona. Njeno sjedište je u Sarajevu. Do sada je ICMP pomoću DNK analize identificirala više od 14.000 nestalih osoba u Bosni i Hercegovini, dok su domaći organi identificirali više od 8.000 nestalih osoba

tradicionalnim metodama. Godine 2005., Vlada Bosne i Hercegovine i ICMP osnovali su Institut za nestale osobe, također sa sjedištem u Sarajevu (vidi tačku 22. dalje u tekstu) koji je počeo s radom 1.01.2008. godine.

2. Situacija na području Prijedora 1992. godine

7. Prije rata koji se vodio u periodu 1992-95, stanovništvo općine Prijedor bilo je etnički izmiješano: prema popisu iz 1991. godine, od ukupnog broja od 112.000 stanovnika, 44% su bili Bošnjaci¹, 42,5% Srbi², 5,5% Hrvati³; 8% ostali. Dana 30.04.1992. godine Srpska demokratska stranka je preuzela kontrolu nad gradom Prijedorom u skladu sa unaprijed napravljenim tajnim planom (naročito Uputstvom o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim situacijama, koje je usvojio Glavni odbor Srpske demokratske stranke dana 19.12.1991.⁴). Ubrzo nakon toga otpočelo je etničko čišćenje. Do kraja 1992. godine, praktično više nije ostalo Bošnjaka i Hrvata u općini Prijedor (o situaciji u prijedorskoj regiji u to vrijeme vidi presudu MKSJ-a u predmetu *Stanišić i Župljanin*, IT-08-91-T, tačke 500-684, 27.03.2013., koja još nije konačna).

8. Jedan od brojnih zločina počinjenih u kontekstu etničkog čišćenja na području Prijedora bilo je i odvođenje i ubistvo od strane prijedorske policije oko 150-200 muškaraca, zatočenika iz logora Trnopolje, na lokaciju zvanu *Korićanske stijene* dana 21.08.1992. godine. Muškarci su natjerani da izađu iz autobusa i odu do ivice provalije gdje im je naređeno da kleknu. Tada je otpočelo pucanje. Tijela su padala u provaliju ili su bila gurnuta preko ivice. U provaliju su bačene granate kako niko ne bi preživio. Ovaj događaj je trajao oko pola sata. Petnaest policajaca je prijavljeno da su bili umiješani u taj incident. Samo dvanaest osoba je preživjelo masakr, uglavnom tako što su se sakrili pod leševe drugih (ibid., tačke 641-42; i presuda MKSJ u predmetu *Mrđa*, IT-02-59-S, tačka 10, 31.03.2004). G. Fahrudin Mujkanović (muž gđe Munire Mujkanović), g. Asmir Memić (sin gđe Asime Memić), g. Fahrudin Elezović (otac g. Vehidina Elezovića),

¹ Bošnjaci su se do rata koji se vodio u periodu 1992-95 nazivali Muslimanima. Naziv „Bošnjaci“ treba razlikovati od naziva „Bosanci“ koji označava građane Bosne i Hercegovine bez obzira na etničko porijeklo.

² Srbi su etnička skupina čiji pripadnici mogu biti porijeklom iz Srbije ili iz drugih država uključujući i Bosnu i Hercegovinu. Naziv „Srbi“ obično se koristi kada se misli na pripadnike etničke skupine, bez obzira na njihovo državljanstvo; treba ga razlikovati od naziva „Srbijanac“ koji se obično odnosi na državljane Srbije.

³ Hrvati su etnička skupina čiji pripadnici mogu biti porijeklom iz Hrvatske ili iz drugih država uključujući i Bosnu i Hercegovinu. Naziv „Croats“ (na engleskom jeziku - prim.prev.) obično se koristi kada se misli na pripadnike etničke skupine, bez obzira na njihovo državljanstvo; treba ga razlikovati od naziva „Croatian“ koji se obično odnosi na državljane Hrvatske.

⁴ *Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima*; ovaj dokument je dostavila tužena država.

g. Edin Elezović i g. Emir Elezović (sinovi g. Muharema Elezovića), g. Zafir Bajrić i g. Šerif Bajrić (sin i muž gđe Naile Bajrić), i g. Zijad Huskanović (muž gđe Sabihe Huskanović) ubijeni su u tom incidentu (vidi presudu MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin*, citirana gore, tačke 1949-50, 2033-34, 2036-37, 2137-38, 2278-79, 2290-92; i presudu Državnog suda u predmetu *Ivanković*, X-KR-08/549-1, str. 2, 2.07.2009. godine).

3. Krivični postupci

(a) Postupci pred MKSJ

9. Dana 24.07.2003. godine g. Darko Mrđa izjasnio se krivim pred MKSJ za učešće u ubijanju na *Korićanskim stijenama*. Osuđen je na 17 godina zatvora.

10. Dana 31.07.2003. godine, MKSJ je proglasio g. Milomira Stakića, vodeću ličnost u općini Prijedor za vrijeme rata, krivim za ubistva na *Korićanskim stijenama*, među ostalim zločinima, te ga osudio na kaznu doživotnog zatvora. Dana 22.03.2006. godine, Žalbeno vijeće je potvrdilo osuđujuću presudu protiv g. Stakića i donijelo svoju presudu kojom ga je osudilo na zatvorsku kaznu od 40 godina.

11. Dana 27.03.2013. godine, pretresno vijeće MKSJ-a osudilo je g. Miću Stanišića i g. Stojana Župljanina, ključne ličnosti policije Republike Srpske za vrijeme rata, za učešće u udruženom zločinačkom poduhvatu da se uklone Bošnjaci i Hrvati sa teritorije Republike Srpske, čija je prirodna i predvidiva posljedica bilo, među ostalim zločinima, i ubistvo na *Korićanskim stijenama* (treća kategorija udruženog zločinačkog poduhvata –definicija ovog oblika odgovornosti data je presudi MKSJ-a u predmetu *Tadić*, IT-94-1-A, tačka 204, 15.07.1999). Svaki od njih kažnjen je sa 22 godine zatvora. Predmet se trenutno nalazi pred Žalbenim vijećem MKSJ-a.

12. Predmet protiv g. Radovana Karadžića, ratnog predsjednika Republike Srpske, također je pred MKSJ. On se, između ostalog, tereti za učešće u udruženom zločinačkom poduhvatu da se trajno uklone Bošnjaci i Hrvati sa teritorije Republike Srpske, čija je prirodna i predvidiva posljedica bilo, među ostalim zločinima, i ubistvo na *Korićanskim stijenama* (treća kategorija udruženog zločinačkog poduhvata).

(b) Domaći postupci

13. Kao što je navedeno u tački 5. u tekstu gore, u okviru Državnog suda uspostavljen je 2005. godine Odjel za ratne zločine. Ubrzo nakon toga, Tužiteljstvo Bosne i Hercegovine („Državno tužiteljstvo“) otvorilo je istragu o ubistvu na *Korićanskim stijenama*. Tokom naredne tri godine ispitano je više od 150 osoba. Ovo je dovelo do podizanja optužnice protiv 13 osoba (vidi tačke 14-15. dalje u tekstu). Nadalje, međunarodne potjernice su izdate protiv dvije osobe, g. Draška Krndije i Željka Zeca, koji su još uvijek u bijegu.

14. Dana 8.01.2009. godine Državno tužiteljstvo podiglo je optužnicu protiv osam osoba za učešće u ubistvu na *Korićanskim stijenama* kao zločin protiv čovječnosti (odnosno protiv g. Damira Ivankovića, Gordana Đurića, Ljubiše Četića, Zorana Babića, Milorada Škrbića, Dušana Jankovića, Željka Stojnića i Milorada Radakovića). Optužnica je potvrđena 12.01.2009. godine. Na ročištu za izjašnjenje o krivnji, održanom 13.02.2009. godine, optuženi su se izjasnili da nisu krivi. Međutim, dana 22.06.2009, 26.08.2009. i 9.03.2010. godine trojica od njih, odnosno g. Ivanković, g. Đurić i g. Četić, promijenili su svoje izjašnjenje i priznali krivnju. Potom su osuđeni na 14, 8 i 13 godina zatvora.

15. Dana 10.07.2009. i 17.09.2009. godine, Državno tužiteljstvo je podiglo optužnice protiv još pet osoba za isti zločin (Saša Zečević, Radoslav Knežević, Marinko Ljepoja, Petar Čivčić i Branko Topola). Optužnice su potvrđene 13.07. i 18.09.2009. godine. Svi optuženi su se izjasnili da nisu krivi na ročištu za izjašnjenje o krivnji. Državni sud je odlučio spojiti predmete protiv ovih pet osoba dana 3.11.2009. godine.

16. Dana 21.12.2010. godine, prvostepeno vijeće Državnog suda oglasilo je četiri optužene osobe krivima za učešće u ubistvu na *Korićanskim stijenama* počinjenom kao zločin protiv čovječnosti (g. Zorana Babića, Milorada Škrbića, Dušana Jankovića i Željka Stojnića), te ih osudio na 22, 22, 27 i 15 godina zatvora prema navedenom redosljedu imena. Dana 25.10.2011. godine, Žalbeno vijeće Državnog suda poništilo je tu presudu i zakazalo ponovno suđenje. Dana 15.02.2013. godine, ono je osudilo ovu četvoricu za isto krivično djelo i izreklo im kazne u trajanju od 22, 21, 21 i 15 godina, prema navedenom redosljedu imena. Jedan od optuženih u tom predmetu, g. Milorad Radaković, oslobođen je optužbi.

17. Dana 28.06.2012. godine, prvostepeno vijeće Državnog suda oglasilo je još tri osobe krivima za taj zločin (Saša Zečević, Radoslav Knežević i Marinko Ljepoja), te svakog od njih osudilo na po 23 godine zatvora. Ostala dvojica optuženih u tom predmetu, g. Petar Čivčić i g. Branko Topola, oslobođeni su optužbe. Žalbeno vijeće Državnog suda je nedavno potvrdilo tu presudu.

4. Proglašavanje nestalih osoba umrlim

18. Različitih datuma u periodu između 1998. i 2005. godine, aplikanti su zatražili i dobili rješenja kojima se njihovi nestali srodnici proglašavaju umrlima.

5. Identifikacija posmrtnih ostataka

19. Četiri ekshumacije su do sada izvršene na *Korićanskim stijenama*: u maju 2003, oktobru 2003, julu-avgustu 2009. i aprilu 2013. godine. Devedeset žrtava je identificirano pomoću DNK (vidi presudu Državnog suda u predmetu *Zečević i dugi*, S1 1 K 003365 09 KrI, str. 88-95,

28.06.2012), uključujući i g. Asmira Memića koji je identificiran na osnovu četiri kosti dana 23.06.2011. godine i g. Zafira Bajrića, identificiranog na osnovu dvije kosti dan kasnije. Dana 24.06.2011. godine ICMP je također potvrdila putem DNK analize da neki dijelovi kostiju koje su ekshumirane sa lokaliteta *Korićanske stijene* pripadaju g. Edinu Elezoviću ili g. Emiru Elezoviću (s obzirom na to da su oni bili braća i nisu imali djece, raspoloživi posmrtni ostaci nisu bili dovoljni za konačnu identifikaciju).

20. Ekshumirano je i oko deset izgorjelih tijela (ibid., str. 7.) koje nije bilo moguće identificirati.

6. *Postupci pred Ustavnim sudom Bosne i Hercegovine*

21. Godine 2006., svi aplikanti su podnijeli apelacije Ustavnom sudu navodeći da reakcija vlasti na nestanak njihovih srodnika predstavlja povredu članova 2, 3, 5, 8. i/ili 13. Konvencije.

22. Dana 16.07.2007. godine, Ustavni sud je odlučio spojiti 227 sličnih predmeta i donio je skupnu odluku kojom je našao povredu članova 3. i 8. Konvencije. On je naredio vlastima da pruže sve informacije kojima raspolažu a koje se odnose na sudbinu ili pronalaženje nestalih osoba o kojima je riječ, te da osiguraju da državne agencije predviđene Zakonom o nestalim osobama iz 2004. godine (Institut za nestale osobe, Centralna evidencija i Fond za nestale osobe) otpočinu funkcionirati u roku od šest mjeseci. Nije dodijeljena nikakva naknada.

23. U skladu sa svojim mandatom da razmatra žalbe zbog neizvršenja njegovih odluka, dana 27.03.2009. godine, Ustavni sud je zaključio da se navedena odluka od 16.07.2007. godine smatra izvršenom bez obzira na činjenicu da neke od državnih agencija koje su predviđene Zakonom o nestalim osobama iz 2004. godine (odnosno Centralna evidencija i Fond za nestale osobe) još nisu počele s radom. Ustavni sud je smatrao da nije potrebno njegovo dalje postupanje s obzirom na to da je neizvršavanje slične odluke već bilo prijavljeno Državnom tužiteljstvu (neizvršavanje pravosnažnih i izvršnih odluka Ustavnog suda predstavlja krivično djelo; za relevantno pravo u tom smislu vidi *Bobić protiv Bosne i Hercegovine*, br. 26529/10, tačke 14-15, 3.05.2012).

7. *Pokušaji aplikanata da dobiju odštetu od Republike Srpske*

24. Različitih datuma u 2009. i 2010. godini, svi aplikanati su zbog smrti svojih srodnika zatražili od Republike Srpske naknadu štete prema općem planu za naknadu ratne štete Republike Srpske (za više informacija o tom planu, vidi *Čolić i drugi protiv Bosne i Hercegovine*, br. 1218/07 et al., tačka 10, 10.11.2009. godine). Njihovi zahtjevi bili su odbačeni kao neblagovremeni ili o njima još uvijek nije odlučeno. Aplikantica Asima Memić podnijela je apelaciju Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine u vezi s tim o kojoj još nije odlučeno.

B. Relevantno domaće pravo

1. *Zakon o nestalim osobama iz 2004. godine*

25. Zakon o nestalim osobama (objavljen u „Službenom glasniku BiH“, broj 50/04) stupio je na snagu dana 17.11.2004. godine. U skladu s članom 3. toga zakona, porodice imaju pravo da znaju za sudbinu nestalih osoba (odnosno, gdje se one nalaze ako su još žive, ili okolnosti njihove smrti i mjesto ukopa, ako su mrtve), te da dobiju njihove posmrtno ostatke. Prema članu 4. toga zakona, relevantne domaće vlasti su obavezne pružiti svaku takvu informaciju kojom raspolažu.

26. Član 7. toga zakona predviđa uspostavu Instituta za nestale osobe. Godine 2005., ICMP i vlada Bosne i Hercegovine osnovali su Institut sa sjedištem u Sarajevu u skladu s tom odredbom i Sporazumom o preuzimanju uloge suosnivača Instituta za nestale osobe BiH („Službeni glasnik BiH –Međunarodni ugovori“, broj:13/05). Institut je počeo s radom 1.01.2008. godine. Jedan od organa Instituta je Savjetodavni odbor, sastavljen od šest predstavnika porodica nestalih osoba (vidi član 10. navedenog Sporazuma).

27. Prema članu 9. ovog zakona, status nestale osobe prestaje danom identifikacije. Prema tome, ako je nestala osoba proglašena umrlom, ali njeni posmrtni ostaci nisu pronađeni i identificirani, proces traženja se nastavlja.

28. U skladu sa članom 11. zakona, porodice nestalih osoba imaju pravo na mjesečnu finansijsku pomoć pod određenim uvjetima, odnosno ako ih je do nestanka izdržavao nestali član porodice, te ako im je još uvijek potrebno izdržavanje (odnosno, ako nisu u plaćenom radnom odnosu i ne primaju socijalnu pomoć koja iznosi više od 25% prosječne plaće isplaćene u Bosni i Hercegovini¹). Član 15. zakona u tu svrhu propisuje uspostavu Fonda za nestale osobe. Međutim, kako taj Fond još uvijek nije uspostavljen, do sada nije bilo nikakvih isplata po tom osnovu.

29. Porodice nestalih osoba također, između ostalog, imaju pravo na privremeno upravljanje imovinom nestalih osoba, sahranu posmrtnih ostataka o javnom trošku, te prioritet u pogledu pristupa obrazovnim institucijama i zaposlenja za djecu nestalih osoba (član 18. zakona).

30. Član 21. zakona propisuje uspostavu Centralne evidencije u cilju verifikacije podataka o nestalim osobama iz raznih izvora (vladinih agencija, udruženja porodica nestalih osoba, ICMP-a i Međunarodnog komiteta crvenog križa) i stvaranje jedinstvene baze podataka. Iako je Centralna evidencija uspostavljena 3.02.2011. godine, kako izgleda, proces verifikacije još traje. Kada se taj proces završi, svi koji su evidentirani kao nestali bit će proglašeni umrlima (član 27. zakona), ali proces traženja će se i dalje nastaviti (vidi tačku 27. u tekstu gore).

¹ Prosječna plaća isplaćena u Bosni i Hercegovini u 2013. godini iznosila je 423 eura.

2. *Proglašavanje nestalih osoba umrlima*

31. Unatoč činjenici da je proces verifikacije naveden u tački 30. još uvijek u toku, svako može zatražiti da se donese rješenje o proglašenju nestale osobe umrlom (vidi Zakon o vanparničnom postupku iz 1998. godine, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine br. 2/98, 39/04, 73/05; Zakon o vanparničnom postupku iz 2009. godine, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 36/09). U skladu sa izmjenom člana 69. Zakona o socijalnoj zaštiti iz 1999. godine (Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine br. 39/06) koja je stupila na snagu u septembru 2006. godine, srodnici nestalih civilnih osoba trebali su zatražiti takva rješenja za svoje nestale do septembra 2008. ukoliko su željeli zadržati socijalne beneficije propisane tim zakonom. Takva obaveza ne postoji u zakonu Republike Srpske gdje živi većina ovih aplikanata (odnosno, svi osim gđe Munire Mujkanović).

PRITUŽBE

32. Aplikanti navode da nije bilo efikasne istrage o nestanku i smrti njihovih srodnika, te da su vlasti pokazale potpunu nezainteresiranost za njihove patnje. Oni se pozivaju na članove 2, 3, 5, 8. i 13. Konvencije.

PROPISI

A. Spajanje aplikacija

33. S obzirom na njihovu zajedničku činjeničnu i pravnu pozadinu, Sud je odlučio da spoji ovih šest aplikacija u skladu s pravilom 42. stav 1. Pravila Suda.

B. Član 2. Konvencije

34. Vlada je ustvrdila da Sud nema vremensku nadležnost ili da su aplikacije podnesene neblagovremeno jer su srodnici aplikanata nestali mnogo prije nego što je 2002. godine Bosna i Hercegovina ratificirala Konvenciju, te mnogo prije podnošenja aplikacija Sudu 2009. i 2010. godine. Alternativno, Vlada tvrdi da je predmet očigledno neosnovan. Po mišljenju Vlade istraga je ispunila sve zahtjeve člana 2.

35. Aplikanti su naveli da tužena država nije ispunila svoje procesne obaveze koje proizlaze iz člana 2. Konvencije kako bi ispitala nestanak i smrt njihovih srodnika. Oni su posebno kritizirali činjenicu da je samo dio

posmrtnih ostataka njihovih srodnika identificiran, te da nisu privedeni pravdi svi oni koji su odgovorni za nestanak i smrt njihovih srodnika. Konačno, oni se žale na nedostatak transparentnosti i brzine u istrazi. Član 2. na koji se pozivaju u relevantnom dijelu propisuje sljedeće:

„1. Svačije pravo na život zaštićeno je zakonom...“

36. S obzirom na zaključak koji je iznesen dalje u tekstu, Sud smatra da može ostaviti otvorenim pitanje koje je istakla Vlada, odnosno da li Sud ima vremensku nadležnost da razmatra ovaj slučaj, te da li su aplikacije podnesene unutar šestomjesečnog roka (vidi, u vezi s tim, *Palić protiv Bosne i Hercegovine*, br. 4704/04, tačke 44-52, 15.02.2011).

37. Kada je riječ o alternativnom argumentu Vlade, Sud ponovno ističe da član 2. Konvencije zahtijeva da vlasti provedu službenu istragu povodom uvjerljive tvrdnje da je neka osoba, koja je posljednji put viđena dok je bila u njihovoj nadležnosti, nakon toga nestala u kontekstu situacije opasne po život. Kada je riječ o nestancima u okolnostima opasnim po život, procesna obaveza provođenja istrage ne može se završiti pronalaskom tijela ili pretpostavkom o smrti; ovo baca svjetlo samo na jedan aspekt sudbine nestale osobe. Općenito, ostaje obaveza da se objasni nestanak i smrt, kao i da se identificira i procesuiraju svaki počinitelj nezakonitih radnji u vezi s tim. Prema utvrđenoj praksi Suda, istraga mora biti neovisna od svih onih koji su bili umiješani u događaje, mora biti efikasna u smislu da se na osnovu nje mogu utvrditi činjenice i da može dovesti do identifikacije i kažnjavanja odgovornih, mora biti dostupna srodnicima žrtve u mjeri u kojoj je to neophodno da bi se zaštitili njihovi legitimni interesi, te se mora provesti u razumno kratkom roku i ekspeditivno (vidi, među mnogim izvorima, *Kurt protiv Turske*, 25.05.1998, tačka 124, *Izvjestaji o presudama i odlukama 1998-III; Varnava i drugi protiv Turske* [GC], br. 16064/90 i dr., tačka 145, ESLJP 2009; *Palić*, citirana u tekstu gore, tačka 63; *Asocijacija „21. decembar 1989“ i drugi protiv Rumunije*, br. 33810/07 i 18817/08, tačka 97, 24.05.2011; i *Aslakhanova i drugi protiv Rusije*, br. 2944/06 i dr., tačka 121, 18.12.2012).

38. Pošto aplikanti nisu tvrdili, niti potkrijepili dokazima, da istraga povodom nestanka i smrti njihovih nestalih srodnika nije neovisna, Sud će se pozabaviti pitanjem njene efikasnosti. U tom pogledu Sud napominje da je, unatoč početnom kašnjenju, istraga konačno dovela do identifikacije kostiju g. Asmira Memića i g. Zafira Bajrića. Nadležni organi su također utvrdili da neki dijelovi kostiju koje su ekshumirane na lokalitetu *Korićanske stijene* pripadaju g. Edinu Elezoviću ili g. Emiru Elezoviću (vidi tačku 19. u tekstu gore). Imajući u vidu veliki broj žrtava rata koji se vodio u periodu 1992-95 u Bosni i Hercegovini, kao i okolnosti zločina počinjenog na *Korićanskim stijenama* (tijela su pala u duboku provaliju u koju su bacane granate, a neka su tijela izgorjela – vidi tačke 8. i 20.), ovo je samo po sebi značajano postignuće. Nažalost, ostaci nestalih srodnika nekih

aplikanata još nisu identificirani, ali ta činjenica sama po sebi nije dovoljna da bi se utvrdila procesna povreda člana 2. Zaista, kako je Sud istakao u mnogim prilikama (vidi, na primjer, *Hugh Jordan protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 24746/94, tačka 107, ESLJP, 2001-III, i *Palić*, citirana u tekstu gore, tačka 65.), procesna obaveza iz tog člana ne predstavlja obavezu koja se odnosi na rezultat, nego na način vršenja istrage.

39. Sud dalje napominje da je istraga dovela do identifikacije i kažnjavanja od strane Državnog suda desetorice direktnih počinitelja (vidi tačke 14-17. u tekstu gore). Nadalje, u vezi s ovim ratnim zločinom izdate su međunarodne potjernice za dvije osobe koje su još u bijegu (vidi tačku 13.); jedan direktni počinitelj i troje organizatora zločina identificirano je i kažnjeno pred MKSJ (vidi tačke 9-11. u tekstu gore). Vjerovatno neki od direktnih izvršitelja još nisu ni identificirani, a kamoli kažnjeni (prema prijavama 15 policajaca je bilo umiješano u incident – vidi tačku 8. u tekstu gore). Ipak, iz spisa proizlazi da osim glasina, jednostavno nema pouzdanih dokaza za identifikaciju ostalih direktnih počinitelja koji su još u životu (vidi, u tom pogledu, *Gürtekin i drugi protiv Kipra* (odl.), br. 60441/13 i dr., tačka 20, 11.03.2014). Član 2. Konvencije ne može se tumačiti tako da zahtijeva od vlasti da pokrenu krivično gonjenje bez obzira na raspoložive dokaze. Nikada ne treba olako pristupiti krivičnom gonjenju, posebno kada je riječ o tako teškim optužbama kao što je umiješanost u masovna protuzakonita ubistva, jer to ima znatan utjecaj na optuženog koji dolazi pod udar sistema krivičnog pravosuđa, budući da je izložen javnoj osudi uz sve prateće reperkusije po njegov ugled, privatnu, porodičnu i profesionalnu sferu života. S obzirom na pretpostavku nevinosti iz člana 6. stav 2. Konvencije, nikada se ne može uzeti da je određena osoba toliko sumnjiva da standard dokazivanja koji je potrebno primijeniti postaje beznačajan. Glasine i govorkanja predstavljaju opasan osnov za poduzimanje bilo kakvih mjera koje potencijalno mogu razoriti život osobe (ibid., tačka 27). U svjetlu navedenog, Sud nalazi da je istraga bila efikasna u smislu da može dovesti do identifikacije i kažnjavanja odgovornih za nestanak i smrt srodnika aplikanata (vidi *Palić*, citirana u tekstu gore, tačka 65, gdje je Sud smatrao da je istraga bila efikasna unatoč činjenici da nije bilo osuđujućih presuda).

40. Što se tiče kritika aplikanata u pogledu dostupnosti istrage i postojanja dovoljnog uvida javnosti, Sud je već naglasio važnost prava žrtava i njihovih porodica i nasljednika da saznaju istinu o okolnostima događaja u kojima je došlo do masovne povrede osnovnih prava kao što je pravo na život. Međutim, ovaj aspekt te procesne obaveze ne zahtijeva da aplikanti imaju uvid u policijske spise ili kopije svih dokumenata za vrijeme istrage koja je u toku, ili da budu konsultirani ili obavještavani o svakoj poduzetoj mjeri (*Asocijacija „21. decembar 1989“ i drugi*, citirana u tekstu gore, tačka 106, i *Gürtekin i drugi*, citirana u tekstu gore, tačka 29). Ne može se automatski zahtijevati da se porodicama dostave imena

potencijalnih osumnjičenika protiv kojih nije prikupljeno dovoljno dokaza da bi se pokrenulo krivično gonjenje. Ovo bi dovelo do opasnosti da porodice i drugi ljudi pretpostave da su te osobe zaista krive, te do potencijalno neugodnih reperkusija. Sud u svakom slučaju primjećuje da su postupci koji su vođeni u ovom slučaju bili otvoreni za javnost, te da je bilo lako doći do rasporeda suđenja na web stranici Državnog suda. Nadalje, aplikanti nisu pokazali da nije odgovoreno na bilo koji njihov zahtjev za dostavljanje informacija (za razliku od slučaja *Asocijacija „21. decembar 1989“ i drugi*, citirana u tekstu gore, tačka 102). Tačno je da su nadležni organi vlasti ponekad pribjegavali objavljivanju izjava za javnost ili grupnim sastancima sa žrtvama i/ili njihovim ugruženjima umjesto individualnih sastanaka, ali Sud ovaj pristup smatra razumnim u svjetlu velikog broja predmeta ratnih zločina pred domaćim sudovima, kao i desetina hiljada žrtava (vidi tačku 4. u tekstu gore). U tom pogledu Sud želi naglasiti da se procesna obaveza iz člana 2. mora tumačiti na način da ne nameće nemoguć ili nesrazmjeran teret vlastima (*Osman protiv Ujedinjenog Kraljevstva. 28.10.1998.*, tačka 116, *Izveštaji 1998-VIII i Palić*, citirana u tekstu gore, tačka 70).

41. U pogledu nedostatka ekspeditivnosti o kojem govore aplikanti, te protoku vremena od nestanka njihovih srodnika, Sud će uzeti u obzir samo period nakon 2005. godine kada je osposobljen domaći pravni sistem za rad na predmetima nestalih (vidi presudu *Palić*, citirana u tekstu gore, tačka 70, u pogledu situacije u poslijeratnoj Bosni i Hercegovini, posebno u prvih deset godina nakon rata; vidi također tačku 5. u tekstu gore o odnosu između domaćih organa i MKSJ-a tokom toga perioda). Potrebno je napomenuti u vezi s tim, da je standard za ekspeditivnost u ovakvim historijskim predmetima mnogo drugačiji od standarda primjenjivog za nedavne događaje za koje je vrijeme često od suštinskog značaja za očuvanje vitalnih dokaza na licu mjesta i ispitivanje svjedoka dok je njihovo sjećanje još uvijek svježije i detaljno (vidi *Varnava i drugi*, citirana u tekstu gore, tačke 191-92, i *Gürtekin i drugi*, citirana u tekstu gore, tačke 21-22). U vezi s tim, Sud napominje da nije bilo značajnijeg perioda neaktivnosti domaćih organa nakon 2005. godine u ovom predmetu. U tom periodu nadležni domaći organi su ispitali više od 150 osoba, podigli optužnice protiv 13 osoba i pravomoćno osudili njih deset. Dakle, može se smatrati da se krivične istrage provode razumnom brzinom i ekspeditivnošću.

42. Sud nalazi, uzimajući u obzir posebne okolnosti koje su vladale u Bosni i Hercegovini do 2005. godine, te veliki broj predmeta ratnih zločina pred domaćim sudovima, da nije pokazano da je u provođenju istrage povrijeđen minimum standarda koji zahtijeva član 2. (vidi *Palić*, citirana u tekstu gore, tačka 71, i *Gürtekin i drugi*, citirana u tekstu gore, tačka 32).

43. Iz navedenog slijedi da je ova pritužba očigledno neosnovana i kao takva, mora se odbaciti u skladu sa članom 35. tačke 3. (a) i 4. Konvencije.

C. Član 3. Konvencije

44. Aplikanti su pokrenuli dvije odvojene pritužbe prema članu 3. Prvo su se žalili u svoje ime zbog reakcije vlasti na njihove patnje. Nadalje, žalili su se u ime njihovih nestalih srodnika da nestanak kao takav predstavlja postupanje suprotno članu 3. Konvencije, te da je odgovorna država prekršila procesni aspekt toga člana iz razloga navedenih u tački 35. u tekstu gore. Član 3 glasi:

„Niko ne smije biti podvrgnut mučenju, niti neljudskom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.“

1. Pritužba u ime samih aplikanata

45. Vlada smatra da nadležni organi vlasti ulažu napore da pronađu, ekshumiraju i identificiraju posmrtno ostatke svih nestalih osoba, te da privedu pravdi sve odgovorne za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena za vrijeme rata koji se vodio u periodu 1992-95. godine. Vlada je istakla da su neki posmrtni ostaci nekoliko srodnika aplikanata već identificirani (vidi tačku 19. u tekstu gore). Osim toga, mnoge osobe su već kažnjene od strane MKSJ-a i Državnog suda zbog učešća u ubistvu na *Korićanskim stijenama* (vidi tačke 9-17 u tekstu gore).

46. Aplikanti su odgovorili da, između ostalog, pate od nesаницe, depresije i posttraumatskog stresnog poremećaja zbog toga što su vlasti pokazale indiferentnost prema njihovoj brizi i bolu. Posebno su ogorčeni zbog činjenice da nakon septembra 2006. godine, srodnici nestalih osoba moraju pribaviti rješenje o proglašenju nestale osobe umrlom za njihove nestale srodnike kako bi zadržali neke socijalne beneficije (vidi tačku 31. u tekstu gore), kao i zbog činjenice da još uvijek nije osnovan Fond za nestale osobe (vidi tačku 28. u tekstu gore).

47. „The Redress Trust“ i Svjetska organizacija protiv mučenja, u svom podnesku u svojstvu treće strane iznose trenutno stanje međunarodnog prava u pogledu prirode veze između prisilnog nestanka i zabrane mučenja i ostalih vrsta zlostavljanja. Oni se u vezi s tim, između ostalog, pozivaju na jedan broj presuda Suda poput presude *Varnava i drugi*, citirana u tekstu gore; *Palić*, citirana u tekstu gore; i *Aslakhanova i drugi*, citirana u tekstu gore.

48. Glavna načela s tim u vezi ponovljena su u presudama *Varnava i drugi*, citirana u tekstu gore, tačka 200; *Palić*, citirana u tekstu gore, tačka 74; i *Janowiec i drugi protiv Rusije* [GC], br. 55508/07 i 29520/09, tačke 178-79, ESLJP 2013.

49. U predmetnom slučaju Sud je našao u tačkama 38-41. da vlasti nisu prekršile ni jednu dužnost u pogledu razumne ekspeditivnosti ili obavještavanja srodnika u skladu sa članom 2. Konvencije. Kada je riječ o kritici aplikanata u pogledu izmjene Zakona o socijalnoj zaštiti iz 1999. godine, koja je izvršena 2006. godine, kao i neosnivanju Fonda za nestale

osobe, Sud napominje da aplikanti nisu pokazali da bi bilo koji od ovih faktora mogao ukazivati na postojanje osnova za zaključak o povredi člana 3. Konvencije u ovom konkretnom slučaju. Svi aplikanti su pribavili rješenja o proglašenju njihovih srodnika umrlima prije stupanja na snagu spornih propisa (vidi tačku 18. u tekstu gore). Dakle, čak i pod pretpostavkom da bi se moglo pokrenuti pitanje prema članu 3. Konvencije, njihov argument da su srodnici nestalih osoba zbog tog zakona mogli osjećati da se na njih vrši pritisak da proglase svoje nestale srodnike umrlima, ne odnosi se na ove aplikante. Također, iako je tačno da isplata finansijske pomoći srodnicima nestalih osoba nije otpočela jer još uvijek nije osnovan Fond za nestale osobe, aplikanti nisu pokazali da bi oni imali pravo na takvu pomoć (kriteriji su navdeni u tački 28. u tekstu gore).

50. Prema tome, iako priznaje težinu fenomena nestanaka i patnju aplikanata, Sud nalazi da se u okolnostima ovog predmeta reakcije vlasti ne mogu smatrati neljudskim ili ponižavajućim postupanjem. Ova pritužba je stoga očigledno neosnovana, te se mora odbaciti u skladu sa članom 35. tačke 3. (a) i 4. Konvencije.

2. Pritužba u ime nestalih srodnika aplikanata

51. Sud primjećuje da ova pritužba nije bila uključena u početnim aplikacijama, nego je inicirana u izjašnjenju aplikanata od marta 2013. godine. Ona, dakle, nije dovoljno rano pokrenuta kako bi omogućila razmjenu izjašnjenja između stranaka (vidi *Al Hanchi protiv Bosne i Hercegovine*, br. 48205/09, tačka 55, od 15.11.2011., i dokumente koji su tamo citirani). U svakom slučaju, Sud ne mora odlučiti o tome da li je primjereno u ovoj fazi posebno pokrenuti ovo pitanje, s obzirom na to da je pritužba u svakom slučaju očigledno neosnovana iz razloga navedenih u tačkama 38-41. u tekstu gore, te se mora odbaciti u skladu sa članom 35. stavovi 3.(a) i 4. Konvencije.

D. Članovi 5, 8. i 13. Konvencije

52. Konačno, aplikanti navode povredu članova 5, 8. i 13. pozivajući se u suštini na stajališta koja su u osnovi njihovih drugih pritužbi prema Konvenciji.

Član 5. u relevantnom dijelu propisuje sljedeće:

„1. Svako ima pravo na slobodu i sigurnost ličnosti. Niko ne smije biti lišen slobode izuzev u sljedećim slučajevima i u skladu sa postupkom propisanim zakonom:

- (a) zakonitog lišenja slobode osobe po presudi nadležnog suda;
- (b) zakonitog hapšenja ili lišenja slobode zbog nepovinoanjanja zakonitom nalogu suda ili u cilju osiguranja izvršenja bilo koje obveze propisane zakonom;
- (c) zakonitog hapšenja ili lišenja slobode osobe radi privođenja nadležnom sudskom tijelu kada postoji opravdana sumnja da je osoba izvršila krivično djelo, ili

kada se to opravdano smatra neophodnim kako bi se spriječilo da osoba izvrši krivično djelo ili da, nakon izvršenja krivičnog djela, pobjegne;

...

2. Svako ko je uhapšen bit će odmah obaviješten, na jeziku koji razumije, o razlozima hapšenja i svim optužbama protiv njega.

3. Svako ko je uhapšen ili lišen slobode prema odredbama stava 1.(c) ovog člana mora odmah biti izveden pred sudiju ili drugu službenu osobu ovlaštenu zakonom za vršenje sudske vlasti, te ima pravo na suđenje u razumnom roku ili da bude pušten na slobodu do suđenja. Puštanje na slobodu može se uvjetovati garancijama da će se osoba pojaviti na suđenju.

4. Svako ko je lišen slobode hapšenjem ili pritvaranjem ima pravo pokrenuti sudski postupak kako bi sud u kratkom roku odlučio o zakonitosti lišenja slobode, te ukoliko ono nije bilo zakonito, naredio puštanje na slobodu.

5. Svako ko je bio žrtva hapšenja ili lišenja slobode protivno odredbama ovog člana ima pravo na obeštećenje.“

Član 8. propisuje:

„1. Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske.“

Član 13. glasi:

„Svako čija su prava i slobode utvrđene ovom Konvencijom povrijeđene ima pravo na djelotvoran pravni lijek pred domaćim tijelima, čak i kada su povredu učinile osobe u vršenju svoje službene dužnosti.“

53. Nakon što je ispitaio podneske strana, te imajući u vidu svoje zaključke u vezi sa članovima 2. i 3., Sud smatra da činjenice koje su predmet pritužbi ne otkrivaju bilo kakve naznake povrede članova 5, 8. i/ili 13. Konvencije. Iz toga proizlazi da je i ovaj dio aplikacija očigledno neosnovan, te se mora odbaciti u skladu sa članom 35. stav 3. (a) i 4. Konvencije.

Iz navedenih razloga Sud je jednoglasno,

odlučio spojiti aplikacije;

proglasio aplikacije nedopuštenima.

Fatoş Aracı
zamjenica registrara

Ineta Ziemele
predsjednica

PRILOG

Br.	Aplikacija br.	Aplikant
1.	47063/08	Munira MUJKANOVIĆ
2.	47067/08	Asima MEMIĆ
3.	47091/08	Vehidin ELEZOVIĆ
4.	47094/08	Muharem ELEZOVIĆ
5.	47096/08	Naila BAJRIĆ
6.	47099/08	Sabiha HUSKANOVIĆ